

GUIA DIDÀCTICA PEL DISSENY VIRTUAL DE CURSOS DE POSTGRAU EN MODALITAT E-LEARNING

Autora: Mònica Feixas

Departament: Pedagogia Aplicada

E-mail: Monica.Feixas@uab.cat

Coautors: Marta Fuentes, Carles Monereo, Joaquín Gairín.

III- Resum

L'interès general de la Universitat Autònoma de Barcelona –UAB- per adequar els seus estudis i metodologies als reptes i exigències que planteja l'Espai Europeu d'Educació Superior és una inquietud persistent des de l'aprovació de la Declaració de Bolònia. Dins d'aquesta línia, el Vicerectorat de Doctorat i Formació Continuada va prendre la iniciativa d'encarregar a l'Institut de Ciències de l'Educació –ICE- i a l'Oficina de l'Autònoma Interactiva Docent –OAID- l'anàlisi d'experiències en el camp de l'e-learning i delimitar un model psicopedagògic bimodal propi per utilitzar en programes de postgrau. Aprovat el model psicopedagògic (Gairín i Monereo, 2005), el següent pas és dissenyar una guia virtual que tingui per objectiu ajudar els professors:

- a programar cursos bimodals des d'una concepció constructivista de l'aprenentatge;
- ajudar a prendre decisions sobre el disseny dels recursos informàtics adequats a la finalitat, el contingut, l'estudiant i el context;
- ajudar a potenciar unes determinades competències transversals
- donar idees i exemples sobre recursos informàtics virtuals en funció de diferents àrees de coneixement.

En aquesta comunicació ens centrem en la descripció de la guia virtual: elements bàsics de la planificació didàctica, elements de l'entorn virtual, possibilitats i problemàtiques de caire operatiu, conceptual, tècnic i organitzatiu. Finalment s'ofereixen pautes, valoracions i suggeriments per promoure la transferència del model a altres contextos.

IV- Paraules clau

Estudis de postgrau, Semipresencialitat, Guia didàctica

V- Desenvolupament

1. Objectius

La present comunicació pretén:

- Exposar l'evolució del model pedagògic e-UAB en una guia virtual per al disseny de programes de postgrau.
- Donar a conèixer el procés d'elaboració d'una guia didàctica pel disseny d'estudis de postgrau en modalitat semipresencial.
- Presentar, a grans trets, el contingut i l'estructura de la guia virtual elaborada.
- Reflexionar entorn les problemàtiques d'ordre tècnic, organitzatiu, competencial, didàctic i avaluatiu aparegudes durant el procés d'elaboració.

2. Descripció del treball

Amb la finalitat de promoure la millora de la qualitat dels programes de postgrau i augmentar el coneixement dels recursos didàctics que es poden utilitzar en escenaris de semipresencialitat, el Vicerectorat de Doctorat i Formació Continuada va encomanar a un grup de professors de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), a l'Institut de Ciències de l'Educació (ICE) i a l'Oficina de l'Autònoma Interactiva Docent (OAID) l'anàlisi d'experiències en el camp de *e-learning* que ens portà a delimitar un model pedagògic bimodal per utilitzar en programes de postgrau (Gairín i Monereo, 2004, 2005). Establert el model teòric, la segona fase consisteix en dissenyar la guia virtual per incentivar l'aplicació del model i formar el professorat en el disseny de programes de postgrau bimodals.

Aquesta comunicació presenta en primer lloc, els estaments implicats en el procés d'elaboració de la guia virtual, en segon lloc, els components principals de la guia i, finalment, els àmbits de planificació didàctica que examina, amb els respectius exemples extrets de la pràctica docent propera.

1. Estaments implicats:

L'elaboració d'aquesta guia es coordina des de tres instàncies diferents: el disseny i desenvolupament tecnològic corre a càrrec de la Oficina Autònoma Interactiva Docent (OAID); el disseny i desenvolupament didàctic el realitza un grup de docents del Departament de Pedagogia Aplicada i del Departament de Psicologia Bàsica, Evolutiva i de l'Educació, i la tramitació de sol·licituds per dissenyar o modificar programes de postgrau es realitza a l'Escola de Postgrau de la UAB.

2. Els components bàsics de la guia:

El disseny d'aquesta guia virtual ha de possibilitar ajudar els professors a:

- programar cursos bimodals de postgrau des d'una concepció constructivista de l'aprenentatge;
- prendre decisions sobre el disseny dels recursos informàtics adequats a la finalitat, el contingut, l'estudiant i el context;
- potenciar unes determinades competències transversals en el context de l'Espai Europeu d'Educació Superior (EEES).
- donar idees i exemples sobre recursos informàtics virtuals usats a la UAB en funció de diferents àrees de coneixement.
- mostrar experiències que s'han dut a terme dins i fora de la nostra universitat com a element de reflexió, innovació i millora educativa

Per a poder donar resposta als nostres objectius, la pàgina principal de la guia ofereix l'opció d'escollir entre:

1. **Disseny d'un nou curs de postgrau.** Aquest enllaç ofereix indicacions sobre els aspectes psicopedagògics a tenir en consideració a l'hora de dissenyar un curs nou de postgrau. A mida que el professor va passant per a cadascun dels elements bàsics del disseny d'un curs, té la possibilitat d'ampliar els coneixements didàctics que l'ajudaran a prendre millors decisions, a omplir el protocol de la UAB (o document oficial de sol·licitud de cursos de postgrau o formació continuada), enllaçar amb exemples de pràctiques semipresencials ja portades a terme a la UAB o en institucions que col·laboren amb la UAB, i accedir a bibliografia disponible, principalment en línia, per a complementar la informació proposada.

2. **Optimització d'un curs de postgrau.** En aquest enllaç, el professorat podrà accedir a un qüestionari d'autoavaluació amb elements de reflexió que li permetran millorar un curs de postgrau existent. Aquest qüestionari es complementa amb les orientacions donades per al disseny d'un nou curs de postgrau.
3. **Protocol de la UAB.** Des d'aquest enllaç es dóna accés directe al document oficial de la UAB per a la sol·licitud de cursos de postgrau o formació continuada. Aquesta via equival a l'actual procés de sol·licitud de curs, pel que es recomana haver consultat prèviament les orientacions e-UAB.
4. **Exemples de pràctiques semi-presencials amb l'ús de les TIC.** En aquest enllaç es recullen exemples sobre cadascun dels continguts teòrics de la guia. Principalment es tracta de pràctiques docents portades a terme per professorat de la UAB en cursos de grau o de postgrau amb l'ús de diferents eines tecnològiques. Tanmateix, també presenta exemples de presentació d'objectius, continguts, metodologies i filosofies de cursos semipresencials, estratègies d'ensenyament-aprenentatge i estratègies d'avaluació.

Ens interessa especialment destacar l'opció del *disseny d'un nou curs de postgrau*, el qual té uns elements comuns que es repeteixen per a cada contingut de la guia. Així, cada apartat indexat consta de:

- a) una **explicació reflexiva** entorn la seva definició i característiques, tipologia i possibles concrecions, criteris per a la seva selecció i seqüenciació, com reflectir-ho en el redactat del programa.
- b) un **enllaç al document** del protocol de la UAB que permet anar elaborant l'arxiu que acabarà enviant-se a l'escola de Postgrau.
- c) un **espai per a fer les anotacions** que considerem oportunes. Aquestes anotacions es van desant en un document personal que permet al docent anar més enllà dels requisits a presentar a l'escola de Postgrau podent dissenyar el programa complet del postgrau.
- d) alguns **exemples d'experiències** dutes a terme pels propis docents de la UAB. A través d'imatges capturades de diferents entorns virtuals d'aprenentatge el professorat pot apreciar bones pràctiques bimodals.
- e) un espai d'**aprofundiment**, anomenat "per saber-ne més", facilita al professorat enllaços o referències bibliogràfiques sobre la temàtica.

3. Els àmbits de planificació didàctica:

Considerem que la guia serà completa en la mesura que doni suficients elements per a dissenyar un programa de postgrau reflexionant entorn el què, per a què, com i amb què ensenyar i què, com i quan avaluar tant pel que fa a aspectes didàctics com de redacció i presentació dels continguts. A més, d'incloure els continguts de tipus administratiu i normatiu que són d'obligada elaboració segons el protocol de l'Escola de Postgrau de la UAB, la guia conté vuit altres apartats: títol, objectius, continguts, interacció, estratègies d'ensenyament-aprenentatge, recursos, avaluació.

- Les anomenades *consideracions prèvies* ens permeten conèixer la normativa de la formació continuada i de postgrau i porten a definir l'entorn d'ensenyament i aprenentatge, l'estructura i condicions del programa i el disseny gràfic.
- Amb aquests previs ens endinsem amb la denominació del curs donant pautes i exemples sobre com elegir el *títol* del curs de manera que sigui suficientment clar, representatiu i coherent amb els objectius i continguts del curs.

III Jornada d'Innovació Docent 2006

- En tercer lloc es defineix que són els *objectius* i les competències implícites en l'ús d'Internet -aprendre a col·laborar, a comunicar-se, a participar i a aprendre- (Monereo, 2005), tipus i redacció del mateixos.
- El quart capítol es centre en els *continguts* els quals són definits, classificats, seleccionats i seqüenciats. Redactar els objectius i seleccionar els continguts més rellevants del curs és una de les tasques més complexes i de major responsabilitat, de la mateixa manera que ho és elegir com aquests seran presentats als estudiants tenint en compte la seva rellevància, pertinença, adequació, grau de generalització, actualització i accés.
- Un altre aspecte determinant de la qualitat d'un programa de postgrau és la qualitat del seu *professorat*. En l'actual Societat de la Informació i Espai Europeu d'Educació Superior es demana als docents universitaris nous rols i competències per a donar una millor resposta als desafiaments i necessitats socials, econòmiques, polítiques i culturals del moment. A grans trets, l'estil docent dels professors de la UAB hauria de descansar en el domini de la matèria i claredat en la seva transmissió; dinamitzar l'aprenentatge i proveir de materials; atenció freqüent i sistemàtica als estudiants, tracte basat en la confidencialitat, el respecte i consideració personal per l'alumnat; suport ajustat a les necessitats i dificultats que plategin els alumnes; moderació i animació continuades en les activitats de grup; gestió eficient de la comunicació educativa; resposta a missatges, participació a fòrums, resolució de conflictes, etc.; ús flexible dels recursos disponibles; orientació als alumnes sobre com estudiar i aprofitar millor el temps dins el curs de postgrau.
- L'estil docent, el rol de l'estudiant, la rellevància de la *interacció entre ambdós* col·lectius i les tutories són tractats al llarg del cinquè apartat de la guia tenint en compte la incidència de les Tecnologies de la Informació i la comunicació (TIC) en el procés d'ensenyament i aprenentatge a la Universitat.
- En el sisè apartat definim les *estratègies d'ensenyament i aprenentatge* que propicien una resposta adequada a la nova concepció dels processos d'ensenyar i aprendre a la universitat. S'aposta per un aprenentatge horitzontal i en xarxa més enllà de les tradicions acadèmiques i per estratègies col·laboratives i cooperatives.
Considerem les propostes educatives les protagonistes del canvi en l'ensenyament i aprenentatge però afavorir estudis de postgrau semipresencials passa per haver de reflexionar sobre quin grau de presencialitat o virtualitat i quins recursos informàtics s'utilitzaran. Una de les àrees de més rellevància de la guia és la que ofereix als docents una visió clara i justificada de les possibles estratègies didàctiques i recursos informàtics que poden utilitzar segons els objectius, metodologia i avaluació pretesa (per exemple, quan utilitzar una videoconferència, en quins casos és més adient portar-la a terme, etc.).
En aquest context és important seleccionar per a incorporar a l'aula i justificar aquelles eines i recursos virtuals que realment siguin útils per a dur a terme el programa de Postgrau o Màster que s'està dissenyant. Cal evitar la temptació d'acumular recursos per després decidir quin ús en donarem; ja que cada una de les eines i dels recursos elegits porten implícites una determinada manera d'entendre i practicar l'ensenyament i aprenentatge.
- Una vegada s'han presentat i exemplificat diferents entorns i recursos virtuals es procedeix (setè capítol) a aprofundir en l'*avaluació dels aprenentatges*, tipus i recursos virtuals que afavoreixen una activitat avaluadora sistemàtica integrada

en el procés educatiu. Amb la finalitat de donar orientacions i pautes sobre com ajudar a l'estudiant en la millora de les habilitats personals, acadèmiques, professionals i socials s'aposta per una avaluació inicial predictiva, una avaluació formativa i una avaluació sumativa d'acreditació basada en la coavaluació, heteroavaluació i autoavaluació mitjançant les TIC.

Entre el ventall de possibilitats que ens ofereixen els recursos virtuals en el procés d'avaluació de l'estudiant en ressaltem: el recull organitzat i sistematitzat d'evidències del procés d'aprenentatge; les carpetes d'aprenentatge virtuals (conegudes com a portafolis) i els qüestionaris com a eines de seguiment i avaluació; i alguns exemples de bones pràctiques bimodals.

- Finalment, en el novè capítol s'ha elaborat un decàleg que recull sintèticament els punts anteriors i es complementa amb el qüestionari de reflexió i autoavaluació situat en l'optimització d'un curs de postgrau o màster.

3. Resultats i/o conclusions

Tot projecte nou, i més si es tracta de l'elaboració d'una guia (que ha d'oferir orientacions clares i concises al professorat) i virtual (presentada digitalment), comporta resoldre tot un seguit de qüestions a priori, abans de l'entrada de les dades en el programa informàtic. Moltes d'elles es van resolent a mida que s'avança en el projecte, altres sortiran a la llum durant el testeig del projecte. La majoria de dilemes i problemàtiques que han sorgit des de l'inici d'aquesta proposta són bàsicament de caire competencial, operatiu, conceptual, metodològic, avaluatiu, tècnic i organitzatiu.

- De caire competencial: un cop dissenyada la guia, s'ha hagut d'establir l'estructura de l'entorn virtual o pàgina web on serà penjada. Les indicacions tant de tipus estètic com tècnic es porten a terme conjuntament amb l'OAID. Tanmateix, l'Escola de Postgrau ens ofereix indicacions sobre documents estàndard i normatives per sol·licitar nous estudis de postgrau o modificar-ne un d'actual.
La guia permet anar omplint el protocol a mida que es revisen els continguts didàctics. Un cop el protocol està redactat, el docent en pot fer revisions i finalment pot enviar-lo directament a l'Escola de Postgrau.
- De caire operatiu: definida i redactada la guia, cal provar-la per detectar disfuncions i constatar-ne la seva eficàcia.
- De caire tècnic: el disseny tècnic l'aproven les parts implicades. Això suposa està d'acord en les qüestions de color, forma, estructura, animació, combinació d'imatges, exemples, etc.
- De caire conceptual: cal tenir clars els aspectes didàctics més rellevants que ens interessa que els docents llegeixin abans d'anar omplint cada apartat de la guia. Aquesta explicació ha de ser clara i concisa, motivadora, la justa i necessària per a que els professors se'n facin una idea general, i si ho estimen oportú, tinguin eines per ampliar dita informació, però mai esdevenir abusiva o avorrida.

Les valoracions i suggeriments per promoure la transferència del model a altres contextos inclouen:

- analitzar el context en el qual la guia virtual es desenvoluparà (estadi en que es troba l'organització a nivell d'ús i integració de les tecnologies de la informació i comunicació en la docència),
- estipular un procés de planificació detallat del tipus de document virtual que es vol utilitzar,
- acordar amb les parts implicades el calendari i les funcions a portar a terme per cada part per tal d'evitar solapaments,
- aprovar el document funcional amb l'equip del disseny tècnic sobre el qual treballar,
- portar a terme una prova prèvia a la seva difusió per detectar possibles mancances en el procés,
- obtenir recolzament institucional, avalat pel Vicerectorat o Institució competent.

4. Bibliografia

- Gairin, J. y Monereo, C. (2005). Elementos para la definición de un modelo psicopedagógico de e-learning propio de la Universidad Autónoma de Barcelona (e-UAB). En Jiménez, B. y Megías, R. *La evaluación de competencias en la FP*. Barcelona: Praxis, 2005; 31-56.
- Gairin, J. y Monereo, C. (2004). *La formació e-learning en programes de postgrau. Delimitació d'un model propi de la UAB*. En línia: <www.oaid.uab.es/recursos/informe_E-Learning.pdf> [Darrera consulta: 05/06/2006].
- Monereo, C. (Coord.) (2005). *Internet y competencias básicas. Aprender a colaborar, a comunicarse, a participar, a aprender*. Barcelona: Editorial Graó.
- Gairín, J. (Coord.); Feixas, M.; Franch, J.; Guillamón, C. i Quinquer, D. (2004). *Una propuesta de acciones tutoriales para la UAB* en III Symposium Iberoamericano de Docencia Universitaria y Pedagogía Universitaria: Hacia un espacio de Aprendizaje Compartido. Universidad de Deusto, Bilbao. 21-24 enero 2004.